

Utrikesutskottets betänkande

1986/87:8

om verksamheten inom Europarådet, m. m.

UU
1986/87:8

I föreliggande betänkande behandlas *dels* redogörelse 1986/87:12 beträffande verksamheten i Europarådets parlamentariska församling samt skrivelse 1986/87:59 om verksamheten i Europarådets ministerkommitté, *dels* motion 1985/86:U513 om åtgärder mot den turkiska regimen.

Redogörelserna

Med redogörelse 1986/87:12, daterad den 19 november 1986, har den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska församling överlämnat berättelse rörande församlingsmötena under tiden april 1985–januari 1986 (37:e sessionen).

Med skrivelse 1986/87:59, daterad den 31 oktober 1986, har regeringen överlämnat redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1985.

Bakgrund till redogörelserna

Parlamentariska församlingens 37:e session har på sedvanligt sätt varit uppdelad i tre plenarmöten, vilka hållits i Strasbourg. En s. k. minisession ägde rum i Hamburg den 1–4 juli 1985. Formellt utgjordes detta möte av ett sammanträde med det ständiga utskottet som agerade på den parlamentariska församlingens vägnar.

Vad gäller de politiska frågorna har bl. a. situationen och utvecklingen i medlemslandet Turkiet ägnats stor uppmärksamhet; i detta sammanhang har även den turkiska delegationens fullmakter ifrågasatts. – Dessa frågor berörs närmare längre fram i betänkandet i anslutning till behandlingen av motion U513 om åtgärder mot den turkiska regimen.

Förutom de turkiska har även de cypriotiska och maltesiska fullmakterna varit föremål för diskussion. Vad gäller det cypriotiska ombudets fullmakt godkändes denna slutligen vid aprilmötet trots att delegationen inte var fulltalig, genom att landets turkiska befolkningsgrupp ej var representerad. De maltesiska fullmakterna godkändes efter en längre debatt vid höstmötet, varvid dock ställdes som villkor att en fulltalig delegation, dvs. med företrädare även från oppositionen, skulle representera Malta vid nästa möte. En sådan delegation infann sig också vid januarimötet. Diskussionen om Malta var även föranledd av viss lagstiftning om utländsk inblandning och det förhållandet att Malta sedan lång tid inte deltagit i församlingens arbete.

Andra frågor som behandlats av församlingen gällde etniska och religiösa minoriteter i Bulgarien och judarnas situation i Sovjetunionen. Det förstnämnda ämnet föranledde en resolution, vari Bulgariens regering uppmanas att sätta stopp för den repressiva politiken gentemot den turkiska minoriteten i landet. Beträffande judarna i Sovjetunionen uppmanade församlingen de sovjetiska myndigheterna bl. a. att tillåta judarna att leva fritt utan diskriminering och med rätt att utöva sin religion samt undervisa i och studera hebreiska. De som så önskar borde också tillåtas utvandra till Israel eller andra länder.

Under den 37:e sessionen har församlingen även diskuterat den s. k. Colombokommissionens första rapport om formerna för det framtida europeiska samarbetet. I en avslutande rapport kommer även relationerna till Östeuropa att beröras.

Församlingen har slutligen debatterat ett antal politiska frågor som inte direkt kan sägas vara europeiska men som på skilda sätt intresserar olika grupper inom församlingen. Dit hör t. ex. läget i Sydafrika, Iran-Irak-konflikten och situationen i Libanon.

Förutom det politiska området har församlingens arbete berört alla de sektorer som täcks av dess fjorton utskott.

Sälunda har bl. a. diskuterats europeisk luftfartspolitik och på sedvanligt sätt EFTA:s resp. OECD:s verksamhet. Vidare har behandlats arbetslöshets- och jämställdhetsfrågor samt vetenskapligt och tekniskt samarbete i Europa och mellan de europeiska länderna och Japan. Invandrarnas situation och levnads- och arbetsvillkor för flyktingar och asylsökande är andra ämnen som särskilt uppmärksammats av församlingen.

Ministerkommittén har under 1985 hållit två möten, medan ställföreträdarna samlats tretton gånger. På kommitténs dagordning har bl. a. stått Europarådets roll i det framtida västeuropeiska samarbetet och i synnerhet förhållandet till de europeiska gemenskaperna (EG), vidare öst-väst-relationerna, ESK-processen och kampen mot internationell terrorism.

Sex fackministerkonferenser anordnades under 1985: en i Wien om mänskliga rättigheter, en utbildningsministerkonferens i Bryssel, en konferens i Granada om byggnadsvård, en planministerkonferens i Haag, en socialförsäkringsministerkonferens i Athen samt en ungdomsministerkonferens i Strasbourg.

Under ministerkommittén har liksom tidigare år verksamheten bedrivits i skilda kommittéer och expertgrupper rörande mänskliga rättigheter, sociala frågor, arbetsmarknadsfrågor, utbildning, kultur, idrott, ungdomsfrågor, hälsovård, miljöfrågor, regional planering, kommunala frågor samt rättsfrågor.

Vad gäller mänskliga rättigheter har bl. a. behandlats förslag om en europeisk konvention mot tortyr. Avsikten är att upprätta en särskild kommission och ett system för besök på platser i de anslutna staterna, där personer berövats friheten, t. ex. polisstationer och fängelser. Arbetet med en särskild handbok om mänskliga rättigheter inom kriminalvården har avslutats under året och det sjätte tilläggsprotokollet till konventionen om de mänskliga rättigheterna har trätt i kraft.

De för idrott ansvariga ministrarna träffades vid två informella, extra

möten för att diskutera läktarvåld med anledning av fotbollskravallerna i Bryssel. En konvention mot läktarvåld har sedermera antagits av ministerkommittén; konventionen trädde i kraft den 1 november.

Under huvudkommittén för juridiskt samarbete pågår utredningar inom en rad områden för att uppnå ökad rättslikhet mellan Europarådets länder. Bland de ämnen som utretts under 1985 kan nämnas fosterfamiljsfrågor, dataskydd, utlännings röst rätt, allmänhetens deltagande i administrativa förfaranden som rör flera enskilda personer samt konkursförvaltares befogenheter och information till utländska borgenärer. Rättsliga problem har också studerats av massmediakommittén i samband med kabel- och satellit-spridning av televisionsprogram samt beträffande frågor om olovlig kommersiell kopiering av upphovsrättsligt skyddat material.

Expertkommittén för frågor rörande asylrätt och flyktingar påbörjade under 1985 utarbetandet av en konvention om territoriell asyl och inledde diskussioner om den s. k. första asyllandsfrågan.

Från det sociala området kan nämnas det fortsatta arbetet på revisionen av den europeiska socialförsäkringsbalken, vidare insatser för att förbättra relationerna mellan invandrare och majoritetsbefolkningen samt utarbetande av förslag till deklaration om jämställdhet mellan män och kvinnor i politisk och offentlig verksamhet.

Europarådets arbete efter februari 1986

Församlingens 38:e session inleddes i april i år. Även vid detta tillfälle ifrågasattes de cypriotiska fullmakterna. På rekommendation av procedurkommittén uppskjöts behandlingen till nästa möte; avgörandet har därefter åter uppskjutits, till mötet i januari 1987. Bland ärenden som i övrigt diskuterades i april kan nämnas det framtida europeiska samarbetet, situationen i Turkiet, Libyen-krisen och problemen kring den åldrande befolkningen i Europa. I Turkiet-frågan förelåg två rapporter, en från det juridiska och en från det politiska utskottet. I båda dessa underströks att Turkiet var på rätt väg i demokratiskt hänseende men att åtskilligt ännu återstod att göra. Europarådet kunde, framhölls det, spela en fortsatt konstruktiv roll i detta sammanhang. I församlingens resolution, som antogs efter en livlig debatt, uppmanas den turkiska regeringen bl. a. att intensifiera kampen mot tortyr och fortsätta sina strävanden mot fullständig politisk pluralism och iakttagande av de mänskliga rättigheterna, inkl. föreningsfrihet.

Vid mötet i september besökte talmannen Europarådets parlamentariska församling på inbjudan av församlingspresidenten. Till de mer uppmärksammade ämnena under mötet hörde internationell terrorism, öst-västrelationerna, utvecklingsländernas skuldbörda och situationen i Libanon. I församlingens resolution om terrorism krävs sanktioner mot sådana stater som stöder terrorism och föreslås inrättandet av en särskild rådgivande grupp på ministernivå samt ett informationscenter.

Ministerkommittén har under år 1986 hållit två reguljära möten. Vid aprilmötet löstes efter omröstning den segslitna frågan om Turkiets kommande ordförandeskap i kommittén. Ordförandeskapet roterar halvårsvis i

bokstavsordning, men Turkiet har stått över sin tur mot bakgrund av förhållandena i landet. (Turkiet inträder nu som ordförande efter höstmötet.) Vidare diskuterades frågan om terrorism; enighet rådde om att sammankalla en fackministerkonferens senare under året. Denna ägde rum den 4–5 november varvid antogs ett gemensamt program mot terrorism med tyngdpunkten lagd på snabba och effektiva kanaler för samarbete mellan Europarådets medlemsstater. Ett särskilt avsnitt tar upp hur missbruk av diplomatiska rättigheter skall förhindras.

Det nyligen avslutade höstmötet med ministerkommittén bekräftade besluten från konferensen. Därtill enades man om periodisk rapportering i frågan samt att studera möjligheterna att utsträcka samarbetet även utanför Europarådskretsen.

Motionen

I motion 1985/86:U513 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen uttalar att Sverige och den svenska regeringen i alla sammanhang och i internationella församlingar där vårt land är representerat arbetar för ett fördömande av den turkiska regimen och dess brott mot mänskliga rättigheter,

2. att riksdagen uttalar att de svenska representanterna för skilda politiska partier i Europarådet bör arbeta för att den nuvarande turkiska delegationen fräntas sina fullmakter i rådet,

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att begränsa kontakterna och utbytet inom skilda områden med Turkiet så länge den nuvarande regimen har makten i landet.

Motionärerna anför att representanterna för den turkiska regimen fått behålla sina platser i Europarådet trots att de inte utsetts i fria och demokratiska val och trots att den turkiska regimen inte respekterar Europarådets stadgar vad gäller mänskliga rättigheter. Motionärerna hänvisar till rapporter och uppgifter från flyktingar, fackföreningsmedlemmar samt representanter för olika etniska minoriteter, vilka vittnar om tiotusentals politiska fångar, politiska rättegångar, fortsatt tortyr, misshandel och andra övergrepp. Enligt motionärernas mening är det fråga om en olaglig regim som söker dölja sig bakom en demokratisk fasad.

Bakgrund till motionen

Frågan om Turkiet och Europarådet har tidigare flera gånger behandlats av utskottet, senast i betänkandet UU 1985/86:13. I detta konstaterades bl. a. att den svenska parlamentarikerdelegationen till Europarådet kritiskt följt utvecklingen i Turkiet och noterat att vissa förbättringar skett. – Sedan riksdagen antog detta betänkande förra året har ytterligare steg tagits i demokratisk riktning i Turkiet; mycket återstår dock innan landet kan kallas en fullvärdig demokrati.

De drastiska inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter som genomfördes under militärens treåriga maktutövning präglar fortfarande i viss grad det turkiska samhället, trots återgången 1983 till ett civilt

regeringsskick. I arvet efter militärregeringen ingår ett antal lagar som innebär betydande inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter. Härtill kommer förbudet för de tidigare politiska ledarna (i tio år) och för f. d. parlamentariker (i fem år) att bedriva politisk verksamhet. Ett annat exempel är fackförningarnas kraftigt beskurna möjligheter att fritt verka och agera till förmån för sina medlemmar. Något samröre mellan fackliga organisationer och politiska partier får inte äga rum. Strejkrätten är närmast illusorisk.

Vad gäller det turkiska parlamentet torde diskussionen där numera kunna betecknas som friare och livligare, vilket också gäller debatten i massmedia. Samtidigt kvarstår förbudet att diskutera de förhållanden som ledde fram till militärkuppen 1980; inte heller militärstyret 1980–1983 får kritiseras.

Det nu sittande parlamentet har inte tillkommit i demokratisk ordning. Vid de allmänna valen 1983 tilläts endast vissa partier och politiker att delta. De fyllnadsval som förrättades den 29 september i år genomfördes emellertid med deltagande av ett betydligt större antal partier. Kommunistiska partier är liksom muslimska fundamentalistiska organisationer inte tillåtna enligt konstitutionen.

Avvecklingen av undantagslagarna har fortsatt. Militära sådana gäller för närvarande i 5 av landets 67 provinser medan civila undantagsbestämmelser förekommer i ytterligare 11. Undantagslagstiftningen är huvudsakligen i kraft i landets sydöstra delar där den kurdiska befolkningen är bosatt.

Två uppmärksammade massrättegångar – den mot 59 intellektuella som undertecknat ett upprop för mänskliga rättigheter och den mot Jehovas vittnen – har båda avslutats med frikännande. Rättegångarna mot den fackliga huvudorganisationen DISK liksom mot Fredsförbundet fortsätter däremot ännu. Vad gäller tortyr och liknande övergrepp har Amnesty International nyligen i en rapport påpekat ett antal fall från så sent som slutet av förra året.

Ett stort antal dödsstraff har utdömts under senare år men inget har verkställts sedan oktober 1984. Någon allmän amnesti har inte utfärdats trots internationella vädjanden; en ny lag har emellertid tillkommit om utökad villkorlig frigivning och om omvandling av dödsstraff till 30 års fängelse.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att framsteg gjorts i demokratiseringsprocessen i Turkiet men att väsentliga inskränkningar i grundläggande demokratiska fri- och rättigheter alltjämt kvarstår.

I motionen berörs även den anmälan mot Turkiet som den svenska regeringen tillsammans med fyra andra länder gjorde inför den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna år 1982. Parallellt med en undersökning av de faktiska omständigheterna i målet påbörjade kommissionen förlikningsförsök enligt Art. 28 b) i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. I december 1985 träffades så en uppgörelse mellan Turkiet och de anmälade staterna. Turkiet utfäste sig bl. a. att säkerställa att tortyr inte skulle förekomma i landet och att det militära undantagstillståndet skulle hävas. – Uppgörelsen innebar inte att Turkiet ansågs uppfylla de krav på demokratisk ordning och respekt för mänskliga rättigheter som bl. a. ställs i Europarådets stadga. Den innebar heller inte att Sverige upphört med sin bevakning av utvecklingen i Turkiet. Enligt vad som framgick av ett

interpellationssvar av utrikesministern den 3 november i år har Turkiet, i enlighet med uppgörelsen, under 1986 avgivit tre skriftliga rapporter till kommissionen om vidtagna åtgärder. Kommissionen har också besökt Turkiet. Senast den 1 februari 1987 skall en slutrapport föreligga. Med anledning av denna rapport kan en slutlig bedömning göras av de demokratiska framstegen i Turkiet. Det kan då också bli anledning att överväga eventuella initiativ som kan bidra till en fortsatt demokratisk utveckling i Turkiet.

Frågan om de turkiska ombudens fullmakter har vid flera tillfällen debatterats av Europarådets parlamentariska församling efter de allmänna valen i Turkiet år 1983. I maj 1984 godkändes fullmakterna först efter en längre diskussion och omröstning. När fullmakter för nästa session presenterades ifrågasattes dessa åter, men godkändes sedermera efter omröstning. Meningarna om den turkiska delegationens legitimitet har sålunda varit delade i församlingen, vilket också gällt de svenska delegaternas uppfattning. De svenska ombuden i församlingen röstar var och en för sig efter egen övertygelse. Riksdagen utfärdar således inte någon instruktion till parlamentarikerdelegationen.

Själva situationen i Turkiet har länge varit föremål för en kritisk granskning och debatt i Europarådet, särskilt i den parlamentariska församlingen. När frågan senast behandlades där, i april i år, avlämnades – som framgått av redogörelsen ovan – två rapporter från det juridiska och politiska utskottet. Församlingen uppmanade i en resolution den turkiska regeringen att vidta ytterligare åtgärder för att intensifiera kampen mot tortyr och förnedrande behandling och för att åstadkomma amnesti och påskynda framstegen mot politisk pluralism.

Utskottet

Redogörelserna

Utskottet har tagit del av den svenska Europarådsdelegationens och regeringens berättelser och konstaterar med tillfredsställelse att Europarådet behandlat en rad frågor av central politisk, ekonomisk, social, kulturell och rättslig betydelse. Utskottet noterar med särskilt intresse de ansträngningar som pågår att skapa ett bättre och effektivare samarbete med EG på ett sådant sätt att dubbelarbete undviks. Utskottet finner det angeläget att understryka att samarbetet bör utformas på ett sådant sätt att Europarådets identitet och särprägel kan bibehållas.

Utskottet har därutöver ingen kommentar till berättelserna utan föreslår att de läggs till handlingarna.

Motionen

För svensk del har det traditionellt varit en angelägen uppgift att söka främja respekten för och medverka till internationellt skydd av de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna. Detta ingår som en central del i vår utrikespolitik med starkt stöd av en bred och engagerad opinion. Utskottet

har för sin del vid upprepade tillfällen understrukit att det framstår som både en rätt och en plikt att reagera när de mänskliga rättigheterna kränks och att sådana brott skall granskas och uppmärksammas varhelst de förekommer. Detta gäller självfallet också förhållandena i Turkiet. Som framgått bl. a. av redogörelsen ovan och av utskottets tidigare betänkanden har Sverige spelat en särskilt aktiv roll vad gäller att kritiskt granska utvecklingen i Turkiet i detta hänseende.

Enligt utskottets mening är Europarådet det organ som är bäst lämpat att nära följa situationen i Turkiet och den fortsatta demokratiseringsprocessen där. I denna organisation har såväl den svenska parlamentarikerdelegationen som den svenska regeringen varit mycket aktiv. Utskottet utgår från att man från svensk sida också fortsättningsvis noga och kritiskt kommer att bevaka utvecklingen i Turkiet och utnyttja de tillfällen som erbjuds till information och dialog med turkiska regeringsrepresentanter och andra företrädare, både inom ramen för Europarådet och i andra sammanhang. Som framgått av beskrivningen ovan återstår ännu mycket innan Turkiet kan kallas en fullvärdig demokrati.

Yrkande 1 i motion U513 får därmed anses besvarat.

Vad gäller fullmakterna för de turkiska ombuden i Europarådets parlamentariska församling prövas dessa regelbundet och kan, beroende på utvecklingen, bli ifrågasatta även framdeles av församlingen. Detta har framgått av redovisningen ovan. Av det anförda torde emellertid också framgå att riksdagen saknar möjlighet att föreskriva hur de svenska representanterna bör förhålla sig till de frågor som behandlas av församlingen. Inte heller ett allmänt uttalande av riksdagen av det slag som föreslås i motionen skulle ligga i linje med svensk praxis för Europarådsarbetet. Yrkande 2 i motionen avstyrks därmed.

I motionen föreslås också att Sverige bör begränsa kontakterna med Turkiet så länge den nuvarande regimen har makten i landet.

Utskottet vill med anledning härav göra det principiella påpekandet att det inte är svensk praxis att med regeringsbeslut begränsa politiska, ekonomiska och andra kontakter med ett land i syfte att markera någon viss uppfattning om förhållandena i landet. Det mycket speciella undantaget utgörs av det i flera avseenden unika fallet Sydafrika. Yrkande 3 i motion U513 avstyrks därmed.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen förklarar motion 1985/86:U513 yrkande 1 besvarat med vad utskottet anför,

2. att riksdagen avslår motion 1985/86:U513 yrkande 2,

res. 1 (vpk)

3. att riksdagen avslår motion 1985/86:U513 yrkande 3.

res. 2 (vpk)

4. att riksdagen lägger till handlingarna

a) redogörelsen 1986/87:12 från svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingsmötena under tiden april 1985–januari 1986 (37:e sessionen) och
b) regeringens skrivelse 1986/87:59 med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1985.

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Sture Ericson (s), Margaretha af Ugglas (m), Axel Andersson (s), Ingemar Eliasson (fp), Sten Sture Paterson (m), Karl-Erik Svartberg (s), Nils T Svensson (s), Britta Hammarbacken (c), Maj Britt Theorin (s), Gerd Engman (s), Maria Leissner (fp), Gunnar Hökmark (m), Oswald Söderqvist (vpk) och Görel Thurdin (c).

Reservationer

1. Uttalande om Turkiet

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Vad gäller" och slutar med "avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

Mot bakgrund av den information om förhållandena i Turkiet som redovisats i det föregående står det helt klart att den nuvarande regimens representanter inte bör beredas plats i Europarådet. Den svenska riksdagen saknar möjligheter att föreskriva hur de svenska representanterna bör förhålla sig till de frågor som behandlas av församlingen. Som också framgått av utskottets redovisning har de svenska delegaterna skilda uppfattningar. Riksdagen bör genom ett uttalande stödja dem i den svenska delegationen som intar en kritisk attityd till förhållandena i Turkiet och kräver en snabbare återgång till demokrati och respekt för mänskliga rättigheter.

dels att utskottets hemställan i moment 2 bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:U513 yrkande 2 gör det uttalande utskottet föreslår.

2. Begränsning av kontakterna med Turkiet

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "Utskottet vill" och slutar med "avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

Det finns anledning och möjligheter att i vissa fall begränsa utbyte och kontakter med en viss stat, vars politik på ett uppenbart sätt strider mot de värderingar som är allmänt omfattade i vårt land. Detta har förekommit som markeringar vid flera tillfällen utan att för den skull en fullständig brytning genomförts. Turkiet är ett speciellt fall där upprörande brott har begåtts mot befolkningen av militären och senare dess olagligt tillsatta regering. Sverige bör på ett mer bestämt sätt reagera mot dessa förhållanden. Yrkande 3 i motionen tillstyrks därmed.

dels att utskottets hemställan i moment 3 bort ha följande lydelse:

att riksdagen med bifall till motion 1985/86:U513 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om begränsning av kontakterna med Turkiet.